

Отримано: 15 квітня 2019 року

Прорецензовано: 7 травня 2019 року

Прийнято до друку: 23 травня 2019 року

e-mail: olga.petriv@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-125-128

Петрів О. І. Асиметрія відображення значеннєвої структури багатозначних твірних вербативів внутрішнього стану у семантиці похідних іменників. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 125–128.

УДК 811.161. 2'373.611

Петрів Ольга Іванівна,*аспірант кафедри української мови, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

АСИМЕТРИЯ ВІДОБРАЖЕННЯ ЗНАЧЕННЄВОЇ СТРУКТУРИ БАГАТОЗНАЧНИХ ТВІРНИХ ВЕРБАТИВІВ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ У СЕМАНТИЦІ ПОХІДНИХ ІМЕННИКІВ

У статті проаналізовано, як співвідноситься семантична структура похідного іменника з багатозначністю твірного вербати́ва на позначення внутрішнього стану істоти. Встановлено типологію їх семантико-дериваційних зв'язків, які полягають у повному та частковому (одним значенням; кількома значеннями; одним чи кількома значеннями і з розвитком своїх нових ЛСВ) відображенні семантичної структури мотиватора у мотиваті.

Виявлено, що існує певна схильність багатозначних вербативів до перекатегоризації в субстантиви і усядкування останніми всього континууму значень твірних, проте частина синтаксичних дериватів співвідноситься не з усіма, а з деякими ЛСВ. Похідні зі СЗ “носії стану” переважно відображають одне значення вихідної лексеми.

Ключові слова: багатозначне слово, дієслова на позначення внутрішнього стану істоти, твірне слово, похідне слово.

Olga Petriv,*Postgraduate Student of the Ukrainian Language Department, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

REPRESENTATION ASYMMETRY OF THE SEMANTIC STRUCTURE OF POLYSEMANTIC FORMING VERBS OF STATE IN THE MEANING OF DERIVED NOUNS

The article deals with one of the important issues at the intersection of semantics and word-formation, namely, the interrelation between the semantic structure of the derived noun and the polysemantic nature of the forming verb denoting the internal state of the person.

It is known that the semantic components of the polysemantic word are in complex hierarchical relations, only separate lexical-semantic variants of the lexeme, and not its whole semantic structure, enter into the derivational processes. The verb is characterized by the developed system of meanings. It generates derived nouns that are syntactic derivatives or contain the derivative meaning of “state carrier”. Based on the oppositional contrast of the semantic structure of polysemantic forming verbs and noun derivatives, the author has developed the typology of their semantic and derivational relations, which consist in full and partial (by one meaning; by several meanings; by one or several meanings, but with the development of new lexical-semantic variants) representation of the semantic structure of the forming word in the derivative.

It has been found out that the polysemantic verbs tend to recategorize into substantives and preserve the whole range of meanings of forming words, but a significant number of syntactic derivatives correlate only with some lexical-semantic variants. The derivatives with the meaning of “state carrier” usually represent one meaning of the forming lexeme. A small number of verbal nouns develop new meanings, asymmetrical with the lexical-semantic variants of the forming word.

Key words: polysemantic word, verbs denoting the internal state of the person, semantic and derivational relations, forming word, derived word.

Явище багатозначності – вияв системності у мові, адже формально один мовний знак репрезентує сукупність змістових одиниць – ЛСВ. Полісемантизм є “одним із яскравих прикладів прояву принципу економії, притаманного природній мові” [8, с. 21]: за допомогою порівняно обмеженої кількості лексичних одиниць можна виразити значно більшу кількість значень.

Загальновідомо, що значення полісемантичного слова перебувають у складних ієрархічних зв'язках. До того ж виділення ЛСВ чи окремих відтінків у структурі полісема здійснюється вченими по-різному, що відображають дані глумачних словників однієї мови. Це може бути пояснено “відсутністю загальноприйнятих лексикографічних принципів опису семантичної структури слова”, а також тим, що “у самому слові значення, як правило, не існують незалежно один від одного, кожне з них не замкнене в самому собі, а взаємопов'язане з іншими значеннями” [10, с. 94]. Д. Шмелев вказав на “дифузність” значень полісема і поставив під сумнів намагання лексикографів звільнити словникові статті від неоднозначних прикладів-мікроконтекстів [10, с. 95]. Схожа точка зору і в Ю. Апресяна: “...Міру дискретності значень при їхньому опису в глумачному словнику сильно перебільшують і бачать чіткі межі там, де фактично при орієнтації на реальну різноманітність текстів простежується нечітка, розмита проміжна ділянка” [1, с. 179].

Усе ж учений не заперечує принципу “дискретної подачі значення слова” [1, с. 181], адже наявність ієрархії у структурі полісема є беззаперечною. “Смислова структура багатозначного слова створюється через підпорядкування основних і похідних, прямих і переносних значень” [6, с. 20]. На думку Л. Васильєва, семантична єдність таких слів досягається через два типи відношень між ЛСВ: перехрещення і включення. “Відношення включення між значеннями багатозначного слова базуються на послідовній (“ланцюговій”) їхній деривації. Центром і вихідним пунктом дериваційного ланцюжка завжди є основне (головне) значення [...] В основі перехрещення лексико-семантичних варіантів знаходиться паралельна (“радіальна”) їхня деривація. Центром і вихідним пунктом такої деривації можуть бути як основне, так і похідні номінативні значення [...]” [2, с. 7-8]. Аналогічні типи багатозначності виділив Ю. Апресян [1, с. 182].

Онтологія багатозначності і способи її опису (А. Залізняк), семантичні відношення між компонентами полісема (Ю. Апресян; Л. Васильєв; Д. Шмелев), смислова структура багатозначних слів різних частин мови (Є. Головіна), актуалізація багатозначності у контексті (М. Кочерган) уже були предметом зацікавлення вчених. Ще одна важлива проблема, пов'язана з лексичною багатозначністю, виникає на стику семантики і словотвору: як значеннєва структура багатозначного твірного відображається у смисловій структурі похідного або як похідне слово співвідноситься з множиною значень твірного. Тео-

ретичні й практичні аспекти цього питання на прикладі різних частин мови розглянули Н. Волкова, Н. Гарипова, В. Грещук, О. Єрмакова, Л. Колібаба, С. Соколова, В. Туркіна, Л. Ширіна, Д. Шмелев. Вчені сходяться на тому, що “облік реалізації підзначень полісемічного слова в похідних утвореннях – досить складне завдання” [7, с. 106], а сама проблема словотвору і полісемії “включає низку часткових проблем, які вимагають як теоретичного осмислення, так і інтерпретаційного розв’язання на рівні опису відповідних семантико-дериваційних явищ і процесів, опрацювання адекватних методик вивчення взаємодії лексичної деривації і багатозначності слова” [4 с. 58]. Перспективним у цьому аспекті є вивчення дієслова, адже загально-відомо: слова цього класу мають очевидну схильність до багатозначності, що відбито тлумачними словниками. Саме це зумовило *вибір теми* нашої статті і визначило її **актуальність**.

Метою розвідки є проаналізувати, як співвідноситься семантична структура похідного іменника з багатозначністю твірного дієслова на позначення внутрішнього стану.

Об’єктом наших наукових спостережень стали полісемантичні вербативи на позначення внутрішнього (фізичного, фізіологічного та емоційно-психічного) стану істоти, виокремлені шляхом суцільного добору зі “Словника української мови” (в 11 т.), і їхні похідні субстантиви. “... В межах синхронного підходу до вивчення словотвірної мотивації найперспективнішим є аналіз матеріалу на рівні ЛСВ, який дозволяє більшою мірою врахувати семантичний бік мотиваційний відношень” [9, с. 34], тому до уваги взяті лише ті лексеми, у яких семантика стану відбита усіма ЛСВ або основними (прямими номінативними) значеннями, лексикографічно закріпленими за початковими номерними рубриками, а також ті, у яких нестанове значення є вторинним (переносним або стилістично маркованим зі словниковими позначками *розм.*, *спец.*, *кул.* і под.). Усі виокремлені одиниці можна поділити на кілька груп відповідно до кількості значень вихідного вербатива стану:

а) двозначні дієслова: **боліти** 1 (1. Давати відчуття фізичного болю (про яку-небудь частину тіла) // безос. 2. Завдавати страждання кому- небудь, мучити когось. // безос., **кволіти** (1. Ставати кволим (у 1 — 3 знач.), слабим. 2. розм. Те саме, що нездужати; хворіти, слабувати), **відпочивати** (1. Відновлювати сили після втоми (фізичної чи душевної), припиняючи дію, рух і т. ін. // Проводити час на дозвіллі, не працюючи. 2. перен. Лежати в могилі) і под. Таких дієслів більшість – 56%.

б) тризначні дієслова: **спати** (1. Перебувати у стані сну // Мати нормальний сон // із запереч. част. *не*. Страждати безсонням; мати неміцний сон // перен. Бути безлюдним, затихлим // перен. Бути у стані повного спокою, нерухомості // перен. Лежати мертвим; бути похованим де-небудь; покоїтися. 2. перен. Бути бездіяльним, пасивним, млявим. // *Не* виявлятися, не проявляти себе (про почуття, здібності і т. ін.). 3. розм. Бути в статевих зносинах з ким-небудь), **знемагати** (1. Втрачати силу, знесилюватися від чого-небудь виснажливого (мук, втоми, важкої праці і т. ін.) // Почувати себе хворим, слабим // Втрачати боекдатність, ставати небоєздатним (про армію). 2. Знесилюючи, виснажуючи чимось, долати, перемагати кого-небудь. 3. Страждати, перебуваючи в ярмі, під гнітом, втративши волю, права і т. ін.) і под. Ці дієслова становлять 27% від загальної кількості виокремлених.

в) чотиризначні: **скніти** (1. Те саме, що нидіти 1, 2 // Зазнавати душевної муки, знемагати від одноманітного і довгого виконання, здійснення і т. ін. 2. Мучитися, жити в тяжких умовах. 3. Ставати фізично слабим, втрачати сили. // Дуже повільно, погано рости, розвиватися (про рослини). 4. перен. Існувати без розвитку, руху вперед, перебувати у стані занепаду), **дрижати** (1. Трястися від холоду, страху, хворобливого стану і т. ін.; тремтіти. 2. Коливатися, хитатися, двигіти під впливом чого-небудь // Бути нерівним, мінливим (про світло, вогонь); миготіти, мерехтіти // Звучати переривчасто, нерівно // рідко. Прискорено битися, налататися (про серце). 3. перен. Боятися кого-небудь, відчувати страх перед кимсь // Відчувати побоювання за кого-, що-небудь // Ретельно оберігати, боятися втратити кого-, що-небудь // Боятися витратити що-небудь; скупитися. 4. перен., розм. Виявляти надмірне бажання робити що-небудь) і под. Таких дієслів 12%.

г) п’ятизначні: **мліти** (1. Бути в стані млості (у 1 знач.). 2. Знемагати від болю, глибоких переживань // Ставати нечутливим; терпнути (про руки, ноги, пальці тощо). 3. Утрачати свідомість; непритомніти. 4. Знемагати від високої температури, спеки. 5. кул. Упрівати), **нудити** (розм. 1. Викликати почуття нудьги // 2. рідко. Те саме, що нудитися // Відчувати апатію, відразу до чого-небудь. 3. Викликати нудоту (у 2 знач.). 4. розм. Набридливо скаржитися, нарікати; скиглити. 5. заст. Виснажувати, морити) і под. Вербативів з такою кількістю значень найменше – 5%.

Багатозначні дієслова на позначення внутрішнього стану істоти є твірною базою для синтаксичних дериватів, а також для похідних із СЗ “носії стану”. Аналіз континууму іменникових дериватів і зіставлення їх значень з множиною ЛСВ твірних дає змогу встановити типологію семантичних відношень між багатозначними вербативами на позначення внутрішнього стану і їх похідними:

1. Повне відображення полісемії твірних.

2. Часткове відображення полісемії твірних:

а) похідне слово співвідноситься лише з одним значенням твірного;

б) похідне слово співвідноситься з кількома значеннями твірного;

в) похідне слово співвідноситься з одним чи кількома значеннями твірного і розвиває свої власні семантичні компоненти (переносні, ідіоматичні, антонімічні значення тощо).

Повне відображення полісемії твірних відбувається у мотиватів типу **божевілля** (1. Стан божевільного (в 1 знач.). 2. розм. Нерозумний, нерозважний вчинок) ← **божеволіти** (1. Ставати психічнохворим, божевільним. 2. перен. Чинити безумство, шаленіти), **співчуття** (1. Чуйне ставлення до чийого-небудь горя, до чийхсь переживань // Почуття жалю, викликане чийм-небудь нещастям, горем // Жаль, висловлений усно або письмово з приводу нещастя, горя, що спіткали кого-небудь. 2. Доброзичливе, прихильне ставлення до кого-небудь; підтримка, схвалення), **співчування** (Те саме, що **співчуття**) ← **співчувати** (1. Чуйно ставитися до чийого-небудь горя, до чийхсь переживань. 2. Прихильно, доброзичливо ставитися до кого-, чого-небудь; схвалювати щось // Підтримувати діяльність, напрям якої-небудь організації, партії, бути ідейно близьким до неї) і под.

Лексикографічна формула “стан за значенням твірного” засвідчує переймання синтаксичним дериватом усього континууму значень мотивувальних слів, тобто тут можна говорити про абсолютне відображення полісемії твірних (такою словниковою дефініцією описані девербативи **вагання, дрижання, дрмання, зорювання, квоління, кволість, ниття, нудьгування, спання, мління, мужніння, томління, скніння, спочивання, страждання, тріумфування, храбрування, шаленіння** і под.)

Трапляються випадки, коли значення полісемантичних похідних опосередковані значеннями твірних, але на базі останніх відбувається формування “нових іншотипних лексичних значень або модифікація вихідних значень”; у таких випадках “розвиток багатозначності деривата зумовлений мотивацією різними значеннями полісемантичного твірного, і з цього по-ляючи така полісемія теж відображена, бо вона оперта на багатозначність твірного, детермінована нею” [4, с. 67]. Пор.: *бо-жесвілля, співчуття, співчування* (див. вище); *щем* (1 рідко. Тупий, ниючий біль, спричинений яким-небудь подразненням. 2. перен. Відчуття неспокою, тривоги, хвилювання, збудження), *щеміння* (Те саме, що щем) ← *щеміти* (1. Боліти, нити (про частини, органи тіла) // 2. перен. Відчувати тупий біль від неспокою, тривоги, хвилювання і т. ін.), *хвороба* (1. Порушення нормальної життєдіяльності організму під впливом несприятливих чинників внутрішнього й зовнішнього середовища; недуга, захворювання // Вияв хворобливих ознак у розвитку рослин; ураження. 2. перен. Неприродне, надмірне захоплення чим-небудь, надзвичайний потяг до чогось), *хворість* (Те саме, що *хвороба*) ← *хворіти* (1. Бути хворим, страждати від якоїсь хвороби. 2. перен., розм. Глибоко пройматися болем, хвилюватися за когось, щось, уболівати за ким-, чим-небудь) і под. Значення твірного і похідного не ідентичні, але більшою чи меншою мірою співвідносні.

В іменниковому блоці похідних повне відображення полісемії здебільшого простежується при семантико-дериваційних відношеннях між похідними і двозначними вербативами на позначення внутрішнього стану (див. наведені вище випадки) та рідше між похідними і тризначними (*вагання, шиття, свербіння, святкування, спання, спочивання, кохання*), чотири-значними (*дрижання, мління, томління, шаленіння*), п'ятизначними (*мління*) мотиваторами (транспозиційні деривати).

Часткове відображення полісемії твірних. А) Тільки з одним ЛСВ твірного співвідносні деривати зі СЗ “носій стану”. Вони називають особу, яка на певному відрізку часу перебуває в конкретному стані, а не в можливих його виявах, різновидах, відтінках, що лексикографічно експліковані множиною значень полісема. Пор.: *відпочивальник* (Той, хто відпочиває (в 1 знач.) ← *відпочивати* (1. Відновлювати сили після втоми (фізичної чи душевної), припиняючи дію, рух і т. ін. // Проводити час на дозвіллі, не працюючи), *дрімайло* (Надто млява, неуважна людина, яка завжди ніби дрімає) ← *дрімати* (3. перен., розм. Надто мляво, повільно робити що-небудь, не виявляти активності; зволікати. // Бути неуважним), *мрець* (Померла людина; покійник) ← *мерти* (1. Умирати, гинути (переважно у великій кількості, масами).

Співвідносяться з одним значенням твірного і деякі синтаксичні деривати: *дрож* (Судорожне тремтіння тіла від холоду, страху, хворобливого стану і т. ін. // Хитання, коливання чого-небудь // Переривчасте, нерівне звучання (про голос, звуки) ← *дрижати* (1. Трястися від холоду, страху, хворобливого стану і т. ін.; тремтіти. 2. Коливатися, хитатися, двигіти під впливом чого-небудь // Бути нерівним, мінливим (про світло, вогонь); миготіти, мерехтіти // Звучати переривчасто, нерівно // рідко. Прискорено битися, налататися (про серце); *любові* (Те саме, що любов 1 // Інтимні стосунки з особою іншої статі) ← *любити* (2. Почувати, виявляти глибоку сердечну прихильність до особи іншої статі; кохати (у 1 знач.) // Бути закоханим // розм. Бути в інтимних стосунках з особою іншої статі); *відпочинок* (Відновлення сил після втоми припиненням дії, руху і т. ін. // Коротка перерва під час праці, якоїсь дії; перепочинок // Зупинка в дорозі, щоб відпочити), *відпочивок* (розм., рідко. Те саме, що *відпочинок*), *відпочин* (рідко. Те саме, що *відпочинок*) ← *відпочивати* (1. Відновлювати сили після втоми (фізичної чи душевної), припиняючи дію, рух і т. ін. // Проводити час на дозвіллі, не працюючи); *спочинок* (Відновлення сил після втоми, припинення праці, руху і т. ін.; відпочинок // Проведення часу без праці, на дозвіллі // Коротка перерва під час якоїсь дії; перепочинок) ← *спочивати* (1. Те саме, що *відпочивати 1*), *свербіж* (Хворобливо-лоскотливе подразнення шкіри, слизової оболонки, яке викликає потребу чухати подразнене місце) ← *свербіти* (1. Відчувати свербіж (про тіло і його частини) // Викликати відчуття свербежу (про рани, що загоюються, прищі і т. ін.) // рідко. Давати відчуття тупого болю; нити).

Друге (переносне) значення слів *відпочивати, спочивати* – “бути мертвим, лежати в могилі”, і похідні відображають його аналітично з допомогою додаткових лексичних засобів: *вічний відпочинок, вічний спочинок*, тому відсутня потреба у повному віддзеркаленні цими девербативами усієї семантичної структури твірних.

Щодо слова *свербіж*, то воно набуло, імовірно, спеціального, термінового значення, тому не відображає переносні значення твірного *свербіти* (2. перен., розм. Дуже хочеться щось зробити. 3. перен., розм. Викликати хвилювання, тривогу; бентежити; непокоїти).

Б) Похідне слово співвідноситься з кількома значеннями твірного.

Семантико-словотворчий зв'язок між твірним і похідним на рівні кількох, але не всіх ЛСВ може відбуватись лінійним способом, коли деякі значення твірного симетрично віддзеркалені у значеннях похідного, або шляхом перехрещення дериваційних рядів, за якого ЛСВ мотивата співвідносне з кількома значеннями мотиватора. Перший тип переважає.

Цей тип відношень представлений у синтаксичних дериватах типу *дрімота* (1. Напівсонний стан; немічний, чуткий сон. 2. перен. Стан спокою, нерухомості), *дрімки* (розм. Те саме, що *дрімота*) ← *дрімати* 1. Перебувати в напівсонному стані, немічно спати. 2. перен. Перебувати в стані спокою, бездіяльності, бути нерухомим); *знемагання* (Стан за знач. *знемагати 1, 3*) ← *знемагати* (1. Втрачати силу, знесилюватися від чого-небудь виснажливого (мук, втоми, важкої праці і т. ін.) // Почувати себе хворим, слабим // Втрачати безздатність, ставати безздатним (про армію) 3. Страждати, перебуваючи в ярмі, під гнітом, втративши волю, права і т. ін.); *любов* (1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; кохання (у 1 знач.) // перен. Той, кого люблять (у 2 знач.) // Стосунки між чоловіком і жінкою, викликані сердечною прихильністю // розм. Інтимні стосунки з особою іншої статі. 2. Почуття глибокої сердечної прив'язаності до кого-, чого-небудь // Глибока повага, шанобливе ставлення до людини // Глибока приязнь, викликана родинними зв'язками // перен. Той, кого люблять (у 1 знач.) // Внутрішній, духовний потяг до чого-небудь // Пристрасть до чого-небудь) ← *любити* (1. Відчувати глибоку відданість, прив'язаність до кого-, чого-небудь // Відчувати сердечну прихильність до родинно близьких осіб (дітей, матері тощо). 2. Почувати, виявляти глибоку сердечну прихильність до особи іншої статі; *кохати* (у 1 знач.) // Бути закоханим // розм. Бути в інтимних стосунках з особою іншої статі. 3. Мати інтерес, потяг до чого-небудь // Високо цінувати що-небудь, надавати перевагу чомусь // Відчувати задоволення від чого-небудь // Мати нахил, пристрасть до чого-небудь)¹.

¹ Слово *любов* має два ЛСВ, які опосередковані трьома значеннями твірного *любити*, але не включає четверте значення вихідного слова – “4. Потребувати якихось умов як найсприятливіших для існування, росту тощо (про рослини, тварин)”, і це дало нам підстави віднести його саме до цього типу семантичних відношень між твірним і похідним.

Такого типу семантичні відношення між багатозначним вербативом і його дериватом зафіксовані також у словах *жаління*, *лихоманка*, *нуда* (розм.), *нудота*, *нудьга*, *сверблячка*, *шаленість*, *шаленство*, *шана*. Похідні цієї підгрупи співвідносяться переважно з двома значеннями тризначного вихідного дієслова (наведені вище приклади), у поодиноких випадках – з трьома значеннями чотиризначного мотиватора (пор. *любов*, *любовя*, *люба*).

В) Похідне слово співвідноситься з одним чи кількома значеннями твірного, але розвиває свої власні семантичні компоненти, при цьому “пряме значення похідного мотивоване значенням твірної основи, а переносне – цим прямим” [5, с. 55].

Іменникових похідних такого типу зафіксовано небагато.

Слова *слабість*, *слабина* розвивають значення “5. Звичка, нахил (перев. негативні), від яких немає бажання або сил відмовитися // Прихильність, схильність, пристрасть до кого-, чого-небудь // Те, що викликає до себе чию-небудь симпатію, є чисює пристрастю. 6. Вразливе місце кого-, чого-небудь“ (*слабість*) та “3. перен. Вразливе місце кого-, чого-небудь. 4. Те саме, що слабість 5” (*слабина*), яких немає у вихідному слові *слабити* (1. Те саме, що слабнути. 2. Бути слабим (у 1 знач.); хворіти). Нові значення виникли шляхом перенесення семантики з фізичного стану (фізичне нездужання) в емоційний (емоційна неспроможність щось подолати); з фізичної слабкості в емоційні відчуття (пор. *судом* (2. перен., заст. Горе, біда) ← *судомити* (1. Викликати судому, зводити судомою; корчити. 2. Викликати хворобливе відчуття ломоти).

Додаткові, нові ЛСВ, не опосередковані значеннями твірних, мають слова *терпіння* (2. Здатність довго й наполегливо робити що-небудь, займатися чимось), *жалість* (2. рідко. Почуття скорботи, печалі, туги, смутку), *знемога* (2. Стан розслаблення від повного задоволення, захоплення ким-, чим-небудь; млість, блаженство, насолода) (це значення перебуває в антонімічному зв'язку з першим – *знемога* “1. Безсилля, слабкість від чого-небудь виснажливого (від утоми, мук, важкої праці і т. ін.)”

Ідіоматичні компоненти семантичної структури розвинули слова *дрімлюга* (Нічний комахоїдний птах сіро-бурого з чорними плямами забарвлення, з маленьким дзьобом та великим розрізом рота), *сплюх* (2. діал. Заєць), *страдник* (2. Канонізований церквою святий, що зазнав мук за віру; мученик). Ідіоматичними є лексеми з “індивідуальною семантичною структурою, що містить різноманітні смислові приростки, які не можливо вивести зі словотвірної структури похідних слів, їх треба просто знати” [5, с. 7].

Безперечно, серед іменникових дериватів є велика кількість спільнокоренових синонімів, які здебільшого не є лексичними дублетами (пор. *дрімання* і *дрімота*, *дрімки*; *шаленіння* і *шаленство*, *шаленість*; *нудьга* і *нудьгування* і под.). Звичай такого типу слова відрізняються один від одного семантичними і функціонально-стилістичними ознаками [3, с. 40], а також нетотожною кількістю значень.

Не зафіксовано іменникових дериватів від полісемів *гинути*, *дорожити*, *мерзнути*, *навіснити*, *нітитися*, *пухнути*, *снити*, *соловіти*, *снити*, *терпнути*, *шаліти*.

Як бачимо, реалізація словотвірної спроможності багатозначних дієслів на позначення внутрішнього стану в похідних іменниках засвідчує складність і багатоаспектність проблеми “словотвір і полісемія слова”. З одного боку, існує певна схильність багатозначних вербативів до перекатегоризації в субстантиви і успадкування останніми семантичної структури твірних, а з іншого, далеко не всі синтаксичні деривати повністю відображають континуум значень мотиваторів, значна їх частина співвідноситься лише з окремими ЛСВ. Це підтверджує думку, що процес словотворення базується на свободі і частковості, інакше нові слова були б перевантажені [10, с. 197].

Похідні зі значенням “носій стану” переважно успадковують одне значення вихідної лексеми. Незначна кількість девербативів розвиває нові значення, несиметричні з ЛСВ твірних.

Аналіз співвідношення семантичної структури похідних слів з багатозначністю твірних вербативів на позначення внутрішнього стану дав змогу встановити типологію їх дериваційних зв'язків, яка засвідчує, що 45% похідних іменників повністю відображають континуум значень полісемантичних мотиваторів, 22% співвідносяться з кількома ЛСВ, 20% – лише з одним значенням дієслова, 13% розвивають нові значення.

Література:

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Том 1. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. Москва, 1995. 364 с.
2. Васильев Л. М. Отношения языковых значений в границах полисемантического слова. *Исследования по семантике* : Межвуз. сб. Уфа : Изд. Башкирского гос. ун-та, 1989. С. 7–15.
3. Головина Э. Д. Соотнесенность однокоренных слов в современном словообразовании. *Филологические науки*. 1986. № 4. С. 40–43.
4. Грещук В. Студії з українського мовознавства: Вибрані праці / упоряд. Р. Бачкур. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. 520 с.
5. Ермакова О. П. Лексические значения производных слов в русском языке. Москва : Рус. яз., 1984. 152 с.
6. Кильдибекова Т. А. Глаголы действия в современном русском языке. Опыт функционально-семантического анализа. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1985. 159 с.
7. Клименко Н. Ф., Пешак М. М., Савченко І. Ф. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. Київ, 1982. 252 с.
8. Кочерган М. П. Слово і контекст. Львів : Вища школа, 1980. 184 с.
9. Соколова С. О. Семантичний аспект словотвірної мотивації (на матеріалі префіксального словотвору дієслова). *Мовознавство*. 2000. № 2–3. С. 33–41.
10. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики. Москва : КомКнига, 2006. 280 с.